

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

พระพุทธเจ้ากังวลใจ

พระครั้งพุทธกาลที่บวชต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า บวชเพื่อความจืดจางต่อมรรคต่อผล จากนั้นก็ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานเต็มหัวใจไม่ได้มีข้อกังวลกับสิ่งใด ด้วยอำนาจแห่งความมุ่งมั่นของท่านมีกำลังกล้า สามารถคุมอำนาจในบรรดาอารมณืทั้งหลายที่เคยเป็นมาจากทางโลกให้เข้าสู่วิถีแห่งธรรมโดยถ่ายเดียว ทั้งๆ ที่ท่านมีกิเลสอยู่นั้นแล แต่พลังของใจที่มีความมุ่งมั่นต่อแดนพ้นทุกข์มีกำลังมาก จึงสามารถกำจัดปิดเป่าอารมณืทั้งหลายซึ่งเคยเป็นมาในทางฆราวาสของท่านได้ ไม่รบกวนการบำเพ็ญสมณธรรมของท่าน พระพุทธเจ้าทรงชี้แนวไว้อย่างใด ไม่ว่าสถานที่อยู่ที่อาศัยสถานที่บำเพ็ญบรรดาพระในครั้งนั้นตั้งใจจืดจางต่อพระโอวาทด้วยความเต็มใจ เทียบเสาะแสวงหาอยู่ในที่ซึ่งทรงสั่งสอนไว้แล้ว และปฏิบัติตนตามแนวทางที่ประกาศธรรมสอนไว้ทุกแห่งทุกมุม ท่านจึงตัดทวงเอามรรคผลนิพพานเป็นลำดับลำดับ

ตั้งแต่องค์แรกๆ เช่น เบนุจวัคคีย์ทั้ง ๕ นี้เป็นผู้พร้อมแล้วที่จะออกจากกองทุกข์ทั้งหลายด้วยความเต็มใจ คอยแต่ผู้จะแนะนำสั่งสอนหรือชี้แนวทางโดยถูกต้องเท่านั้น อย่างอื่นไม่มีข้อกังวลใดๆ กับท่านเหล่านั้น มีความมุ่งหวังอย่างแรงกล้าต่อการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นโดยถ่ายเดียว เมื่อพระพุทธเจ้าประกาศธรรมมีธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและอนัตตลักขณสูตร เพียงเท่านั้นก็สามารถบรรลุธรรมถึงที่สุดจุดหมายปลายทางได้ทุก ๆ องค์ในเบญจวัคคีย์ทั้ง ๕ นั้น นี้เพราะพร้อมแล้วทั้งอุปนิสัยทั้งความตั้งใจทุกแห่งทุกมุม รวมอยู่ในจุดธรรมที่จะกระโดดให้ข้ามพ้นไปเสียจากกองทุกข์ทั้งหมดเท่านั้น

ถัดมาเป็นลำดับลำดับก็มีความรู้สึกอย่างเดียวกัน การปฏิบัติจึงเป็นความหนักแน่นทั้งในธรรมในวินัยสถานที่อยู่ที่อาศัย การบำเพ็ญไม่ลดหย่อนอ่อนข้อ มีแต่ความเข้มแข็งโดยถ่ายเดียว องค์นั้นบรรลุธรรมอยู่ในป่านั้น ผลของท่านปรากฏขึ้นมาว่า องค์นั้นสำเร็จพระโสดา องค์นั้นสำเร็จพระสกิทาคา องค์นั้นสำเร็จพระอนาคา องค์นั้นสำเร็จอรหัตตตักกิลสออกจากสันดานถึงพระนิพพานสดๆ ร้อนๆ ภายในใจ ท่านเหล่านี้เป็นผู้ที่เชื่อพระพุทธเจ้าอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ในสมัยทุกวันนี้เขาเรียกเปอร์เซ็นต์ ว่าร้อยเปอร์เซ็นต์นั้นเป็นความสูงสุดตามสมมุตินิยมของโลกแล้ว ถ้าลงได้ถึงร้อยเปอร์เซ็นต์แล้วเรียกว่าเต็มเม็ดเต็มหน่วย

นี่ก็ฉันทันเหมือนกัน บรรดาพระสาวกเชื่อพระพุทธเจ้า มีความเชื่อด้วยสักขีพยานที่ตนได้รู้แล้วเห็นแล้ว ประจักษ์พยานจากธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งตนนำมาปฏิบัติจนได้รู้ได้

เห็นประจักษ์ใจ จึงเชื่ออย่างฝังใจอย่างถึงใจ เช่นเดียวกับหมอที่ศึกษาวิชาแขนงต่าง ๆ ทั้งฝ่ายหยุกฝ่ายยา ทั้งเกี่ยวกับโรคภัยต่าง ๆ หมอย่อมมีความเชื่อในยาและโรคพอ ๆ กัน เชื่ออย่างฝังใจ หมอเชื่อเชื่อโรคและเชื่อยาสำหรับแก้โรคอย่างฝังใจฉันใด บรรดาพระสาวกทั้งหลายที่ได้ศึกษาบำเพ็ญมาจากพระพุทธเจ้า ก็เชื่อพระพุทธเจ้าและเชื่อธรรมทั้งหลายอย่างฝังใจเช่นเดียวกันกับหมอนั้นแล นี่จึงเรียกว่าเป็นความเชื่อแท้ อย่างหมอเชื่อในโรคชนิดต่าง ๆ นี่ก็เป็นความจริงซึ่งได้ค้นได้พิสูจน์มาแล้ว พร้อมทั้งหยุกยาที่จะนำมารักษา จึงมีความเชื่ออย่างฝังใจ

นี่ท่านก็นำมาประพฤติปฏิบัติ ไม่ว่าจะบาปบุญคุณโทษกิเลสประเภทใด ๆ แยกออกไปถึงเรื่องนรกสวรรค์พรหมโลกนิพพาน ท่านก็ประจักษ์ในหัวใจนี้เสียทั้งสิ้น พูดถึงเรื่องกิเลสตัวใดนับแต่กิเลสหยาบ ๆ เข้าไปจนถึงขั้นกิเลสอันละเอียด ละเอียดยุติ ท่านก็ได้รู้ได้เห็นและปล่อยวางได้โดยสิ้นเชิงประจักษ์ใจของท่าน เพราะฉะนั้น ความเชื่อนี้จึงเป็นความเชื่อที่ฝังลึกไม่มีวันถอน เพราะใจของท่านเองเป็นประจักษ์สักซึ้งพยายาม ไม่มีสิ่งอื่นใดที่จะมาขัดมาแย้งให้ท่านหมุนความเชื่อเป็นอย่างอื่นแล้ว

ธรรมของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้แล้วก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน ตรัสไว้แล้วอย่างใด ความจริงความเป็นตามที่ได้ตรัสไว้แล้วนั้น ๆ ย่อมเป็นความจริงเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่มีสิ่งใดบกพร่องแม้แต่น้อยเลย ว่า ได้คลาดเคลื่อนจากศาสนธรรมที่ตรัสไว้ไป เพราะตรัสจากสิ่งที่ทรงรู้ทรงเห็นทรงเป็นหรือทรงผ่านมาแล้วทุกประการ การนำธรรมมาสั่งสอนโลก จึงนำสิ่งที่รู้ที่เห็นที่เป็นมาแล้วทุกแห่งทุกมุม ไม่ว่าจะภายนอกทั่วแดนโลกธาตุ ไม่ว่าภายในพระทัยที่กิเลสฝังอยู่ในนั้น ก็ร้อยถอนออกโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือ เมื่อเป็นเช่นนั้นการประกาศสอนธรรมจึงประกาศได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งมาก ไม่มีใครเกินศาสดาแต่ละพระองค์ ๆ ไปได้เลย

การประกาศธรรมนี้ ก็ประกาศด้วยความมีความเป็นเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่มีอะไรบกพร่อง บรรดาผู้ปฏิบัติตามเต็มเม็ดเต็มหน่วยย่อมตักดวงเอาซึ่งมรรคซึ่งผลตั้งแต่ต้นจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นโดยไม่มีทางสงสัยหรือไม่มีทางเป็นอื่น เพราะธรรมนี้เป็นธรรมแท้ ผู้รู้ก็รู้แท้เห็นแท้ นำมาสอนก็สอนโดยความเป็นธรรมแท้ไม่เป็นอย่างอื่น มีพระเมตตาเป็นฐานสำคัญ ที่ประกาศธรรมสอนโลก ไม่เคยปราศจากพระเมตตาสงสารสัตว์โลกเลย

ที่พระองค์ทรงมีพระเมตตาต่อสัตว์โลกไม่มีประมาณนั้น ก็เพราะสิ่งที่สัมผัสสัมพันธ์กับพระทัยของพระองค์ในแดนโลกธาตุนี้มากจนหาประมาณไม่ได้ ไม่ว่าจะความสุขความทุกข์ทุกข์ประเภทใดจนถึงขั้นมหันตทุกข์ถึงกับจะหาเวลาหลุดพ้นไม่ได้ พระองค์ก็ทรงผ่านมาแล้วรู้มาแล้ว สุขก็ตั้งแต่สุขพิน ๆ จากการบำเพ็ญความดีของผู้เป็นเจ้าของแห่งความดีทั้งหลายนั้นได้รับ พระองค์ก็ทรงผ่านมาโดยสิ้นเชิง แม้พระองค์เองก็ทรงเป็นองค์พยานใน

พระทัยว่าได้ทรงเป็นมาแล้ว และได้รู้ได้เห็นสิ่งทั้งหลายทั่วแดนโลกธาตุโดยสมบูรณ์ทั้งสุข ทั้งทุกข์ เหมือนกับว่าเป็นเหตุการณ์ให้พระองค์มีแก่พระทัยในการสั่งสอนสัตว์ ผู้ได้รับความทุกข์ก็ทุกข์มากถึงพระทัย ผู้ได้รับความสุขถึงขั้นบรมสุขก็ถึงพระทัย ทั้งสองอย่างนี้มีพลังมากภายในพระทัยของพระพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้น การแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกจึงไม่ได้สั่งสอนแบบธรรมดาเหมือนคำบอกเล่าทั่วๆ ไป ที่โลกทั้งหลายเคยเล่าเคยได้ยินต่อๆ กันมา แต่เป็นสิ่งที่นำออกมาจากความสัตย์ความจริงที่เป็นอยู่ในบรรดาสัตว์ทั้งหลายทั่วแดนโลกธาตุ ได้เสวยกันอยู่นั้นเสวยอย่างไร สิ่งที่ทำให้เสวยนั้นคืออะไร เป็นมาจากไหน พระองค์ทรงทราบตลอดทั่วถึง คำว่าความทุกข์ความเดือดร้อน เช่น ตกนรกอเวจีในหลุมต่างๆ เป็นมาจากอะไร ก็ทรงทราบว่า เป็นมาจากวิบากกรรมของผู้สร้างผู้ทำเสียเอง ไม่มีใครจะแยกแยะให้เป็นอย่างอื่นได้ นอกจากผู้ทำเท่านั้นเป็นผู้เสวย จะแยกส่วนแบ่งส่วนให้ผู้ใดก็ไม่ได้ เพราะไม่ใช่ฐานะ จะได้รับวิบากมากน้อยเพียงไรก็เป็นเรื่องของตัวเอง

แล้วสัตว์แต่ละรายๆ นี้มีจำนวนมากขนาดไหน ที่กองกันอยู่ในความทุกข์ความทรมานทั้งหลายทั่วแดนโลกธาตุ ซึ่งพวกเราทั้งหลายมองไม่เห็นเลยนั้น มีจำนวนมากขนาดไหน พระองค์ทรงรู้ทรงเห็นโดยประการทั้งปวง จึงเรียกว่า โลกวิทู หรือ อาโลโก อุทปาทิสว่างจำไปหมด ทั้งพระทัยก็สว่างจ้า ทั้งสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นก็ประกาศกังวานอยู่ด้วยความมีอยู่ของตนไม่มีความลึกลับ จึงเข้ากันได้สนิทกับพระญาณที่ทรงหยั่งทราบนั้น เหล่านั้นแลที่นำมาสั่งสอนโลกอย่างเต็มพระทัย

ถ้าพูดถึงเรื่องความสุขตั้งแต่ความสุขพื้นๆ ก็ไม่พ้นจากวิบากกรรมของสัตว์ผู้นั้น เป็นผู้ทำเสียเองๆ นั้นแล จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น คำว่าบรมสุขเทียบกันกับมหันตทุกข์ พระองค์ก็ทรงได้สัดได้ส่วนมีน้ำหนักเท่ากัน เรื่องโทษก็ถึงพระทัย เรื่องบรมสุขพระองค์ก็ทรงไว้แล้วด้วยความถึงพระทัยไม่มีอันใดบกพร่อง เพราะฉะนั้นการแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกจึงสั่งสอนเต็มเม็ดเต็มหน่วยทุกชั้นทุกภูมิของสัตว์ในภูมิใดกำเนิดใด ที่พอมิทางที่จะรับพระโอวาทของพระพุทธเจ้าหรือการสงเคราะห์ของพระองค์ได้ พระองค์ก็ทรงพระเมตตาสงสารสงเคราะห์ตลอดทั่วถึง

เพราะฉะนั้นงานของพระพุทธเจ้าจึงเป็นงานที่หนักมาก ไม่มีโลกใดผู้ใดสามารถบำเพ็ญหรือดำเนินได้เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าของเรา เพราะความรู้ก็ไม่เหมือน ความสามารถก็ไม่มี อุบายวิธีการที่จะแนะนำสั่งสอนก็ไม่รู้ ส่วนพระองค์เองพร้อมทั้งมวล ไม่มีอะไรบกพร่อง นี่แลศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ล้วนๆ เป็นรากเหง้าเค้ามูลแห่งธรรมทั้งหลาย ที่ประกาศกังวานให้โลกทั้งหลายได้ทราบทั่วกัน

เรื่อยมา ไม่ได้ออกจากที่ไหน ออกจากพระทัยที่ทรงไว้แล้วซึ่งธรรมล้วน ๆ ไม่มีสิ่งจอมปลอมเข้าเจือปนเลย

เวลาแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกจึงทรงสั่งสอนด้วยความแจ่มชัด ตัดมลทินทั้งหลายออก โดยไม่มีธรรมแขนงใดมัวหมองพอให้สัตว์ทั้งหลายสงสัยในพระโอวาทนั้นเลย แยกออกมาสอนมนุษย์เราก็แยกประเภทแห่งธรรมทั้งหลายที่ทรงรู้ทรงเห็น ให้พอเหมาะพอดีกับสมมุตินิยมที่โลกทั้งหลายจะพอเข้าใจเข้าใจได้ เป็นถ้อยเป็นคำเหมือนอย่างที่ท่านประกาศกังวานมาแต่ครั้งพุทธกาล ได้จดจารึกมาเป็นถ้อยเป็นคำเป็นเรื่องเป็นราว ไม่ได้เหมือนที่สอนพวกสัตว์ประเภทต่างๆ ที่ละเอียดยิ่งกว่านี้ ซึ่งไม่มีประโยชน์นั้นประโยชน์นี้ ผู้เป็นเข้าผู้รู้เข้าผู้เกี่ยวข้องรู้อเองเห็นเองเป็นเองระหว่งใจกับใจที่สัมผัสสัมพันธ์กัน ต่างคนต่างสัตว์ก็รับทราบในตัวเอง

แต่มาสอนมนุษย์จะสอนอย่างนั้นไม่ได้ ต้องสอนเป็นถ้อยเป็นความ เพราะมนุษย์นี้เป็นสัตว์ที่หยาบ การทำเห็นอยู่ด้วยตา การพูดได้ยินอยู่ด้วยหู กิริยาแสดงออกทุกแง่ทุกมุม ปิดหูปิดตาซึ่งกันและกันไม่ได้ นอกจากหัวใจที่เป็นความคิดความปรุงต่างๆ ทั้งดีทั้งชั่วสับสนกันไป ส่วนมากมีแต่ชั่วเป็นอยู่ภายในจิตใจ อันนี้ไม่อาจทราบได้ แต่พระพุทธเจ้าท่านทรงทราบโดยตลอดทั่วถึง การแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกมีมนุษย์ของเราเป็นสำคัญ ได้ทรงแนะนำสั่งสอนเต็มเม็ดเต็มหน่วย ประกาศพระศาสนามาตั้งแต่วันตรัสรู้จนกระทั่งวันปรินิพพานก็เป็นเวลา ๔๕ ปี นี่สอนทุกชั้นทุกภูมิของสัตว์โลก ยกมนุษย์เป็นต้นเหตุหรือยกมนุษย์เป็นหลักฐานยืนยัน ที่จะยอมรับศาสนาโดยความเปิดเผย

นี่พวกเราทั้งหลายก็เป็นพุทธบริษัทประเภทหนึ่งที่เราเรียกว่าภิกษุบริษัท ได้เข้ามาบวชในพุทธศาสนาตามหลักธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้แล้วนั้น แต่การปฏิบัติของนักบวชเราไม่สามารถที่จะทรงมรรคทรงผลได้ ตั้งแต่ชั้นศีลบริสุทธิ สมาธิมีความสงบเย็นใจขึ้นไปโดยลำดับ จนกระทั่งมรรคผลนิพพาน ไม่ได้มีธรรมส่วนใดเข้ามาแทรกสิ่งภายในจิตใจ ให้ได้เป็นเจ้าของสมบัติของธรรมนั้นๆ บางเลยนี้ รู้สึกว่าพูดอะไรก็พูดไม่ถูก เฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัตินักบวช แล้วก็ป็นนักปฏิบัติอย่างเราๆ ท่านๆ ที่นั่งฟังกันอยู่เวลานี้ ไม่สามารถที่จะได้ครองสมบัติทั้งหลายเหล่านี้บ้างเลยแล้วก็รู้สึกว่า พวกเราที่หยาบเสียเหลือประมาณ มีดเสียยิ่งกว่าคนตาบอด

เหตุของเรานั้นแลที่พาให้หยาบ คงเป็นความขี้เกียจขี้คร้านความท้อถอยน้อยใจความไม่เอาไหน เป็นเครื่องทับถมมรรคผลทั้งหลายที่ควรจะได้จะถึงเสียมากต่อมาก ในวันคืนหนึ่งๆ อริยาบถหนึ่งๆ มักจะมีแต่สิ่งเหล่านี้ปกปิดกำบังไว้เสียจนธรรมไม่ปรากฏยับๆ แสบๆ เลย ถ้าพูดถึงเรื่องสมาธิก็หาความสงบเย็นใจไม่ได้แม้แต่หน่อย ทั้งๆ ที่ท่านประกาศกังวานอยู่ว่าสมาธิเป็นอย่างไร คำสอนเป็นคำสอนที่แน่วแน่ต่อความเป็นสมาธิของผู้

บำเพ็ญ แล้วเราบำเพ็ญสมาธิเป็นอย่างไรทุกวันนี้ จิตสงบบ้างไหม เพราะเหตุไรจึงไม่สงบ นี่สำคัญ เพราะเหตุไรจึงไม่สงบ ก็เพราะกิเลสมันก่อกวนกวนอยู่ตลอดเวลา บีบบังคับให้เป็นอย่างนั้นให้คิดอย่างนี้ ให้ปรุงเรื่องนั้นเรื่องนี้ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของกิเลสโดยประการทั้งปวง แล้วจะนำผลเป็นอรรถเป็นธรรมมาจากที่ไหนพอให้ใจของเราได้รับความร่มเย็น มีไม่ได้ นี่ละหลักใหญ่อยู่ตรงนี้

ศาสนาของพระพุทธเจ้าเป็นศาสนาที่ทรงมรรคทรงผลโดยสมบูรณ์ ตั้งแต่ต้นจนที่สุดแห่งธรรม ไม่มีอะไรบกพร่อง แต่เราปฏิบัติทำไมจึงปฏิบัติเพื่อความบกพร่องเสียทุกสิ่งทุกอย่าง การรักษาตัวนี้รักษาประเภทไหน การบำเพ็ญตนบำเพ็ญประเภทใด ผลที่จะเกิดขึ้นจากการบำเพ็ญตามแนวทางของธรรมที่สอนไว้จึงไม่ปรากฏ สิ่งที่ปรากฏเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนให้กำจัดปิดเป่าให้ห่างไกลจากใจของตัวออกไป แต่ทำไมมันกลับกลายเป็นที่ช่องสุ่มของกิเลสในหัวใจดวงนี้ กลายเป็นคลังกิเลสไปเสียหมด

คำว่าสมาธิ คำว่าปัญญา วิมุตติหลุดพ้น ไม่มีเลยในหัวใจนี้ มันเกินไปในกบวชเราพิจารณาตัดสติใจเจ้าของพิสูจน์เจ้าของให้ดี เรื่อยากินไปวันหนึ่งนอนไปวันหนึ่ง ๆ มีดกับแจ้ง ๆ ไปวันนั้นวันนี้ เอามาเป็นมรรคเป็นผลไม่ได้ถ้าไม่ใช่ความเพียร เพราะกิเลสไม่ใช่มีดกับแจ้ง ไม่ใช่วันคืนเดือนปี กิเลสเป็นกิเลส เป็นสิ่งที่ทำลายจิตใจของสัตว์ อย่างน้อยทำลายให้หาความสงบไม่ได้ มากกว่านั้นทรมาณบีบคั้นเอาจนกระทั่งเป็นบ้าไปเลยมีมากเพราะอำนาจของกิเลส นี่มันไม่ใช่วันคืนเดือนปี กิเลสเป็นกิเลสอยู่ที่จิตของเรา การระงับดับกิเลสเราดับด้วยวิธีใด แก้ไขกันด้วยวิธีใดจิตใจถึงไม่ได้เรื่องได้ราว

เรื่องของกิเลสนั้นออกได้ง่ายๆ เพื่อหาผลประโยชน์สำหรับมันเอง แต่ธรรมนั้นออกไม่ได้เป็นเพราะอะไร ทั้งๆ ที่เราก็นักปฏิบัติ ครูบาอาจารย์หรืออรรถธรรมท่านก็แนะนำสั่งสอนไว้โดยถูกต้องหาที่สงสัยไม่ได้ แล้วมันบกพร่องที่ตรงไหน ถ้าไม่บกพร่องที่ตัวของเราจะไปบกพร่องที่ตรงไหน นี่สำคัญ เป็นปัญหาที่เราจะควรคิดให้มาก ให้หนักแน่นเข้าไปในทางความพากเพียร ไม่อย่างนั้นจะเอาตัวไปไม่รอดนะ

เราเห็นว่าอะไรเจริญเวลานี้ โลกไม่ว่าโลกไหนอยู่กันเวลานี้ เมืองไหนประเทศใดก็ตาม คำว่าโลก เอ้า หมายถึงโลกมนุษย์เราเท่านั้นพอ ให้แคบๆ อย่าเอากว้างขวางมากมายนัก แล้วโลกไหนที่ว่าเป็นโลกเจริญรุ่งเรืองมีความสงบร่มเย็น มีโลกไหน ถ้าไม่มีธรรมเข้าแทรกแล้วโลกไหนก็โลกเถอะ เป็นฟืนเป็นไฟด้วยกันทั้งนั้น ทุกชาติชั้นวรรณะฐานะสูงต่ำ ไม่มีอะไรรายไค ที่จะขึ้นอยู่เหนืออำนาจของความเป็นฟืนเป็นไฟที่เกิดจากกิเลสเป็นผู้ปกครองนี้ได้เลย เพราะฉะนั้นธรรมจึงเป็นของจำเป็น เช่นอย่างใจของเรามันรุ่มร้อนอะไรมาทำให้รุ่มร้อน ดินฟ้าอากาศไม่ได้ทำคนให้รุ่มร้อน เพราะฉะนั้นไม่ใช่กิเลส แต่มันทำ

ความรุ่มร้อนอยู่ในตัวของเรานี้เองที่ไม่รู้จักวิธีการรักษา แต่วิธีส่งเสริมนั้นพอตัวๆ คล่องไม่มีอะไรตามทันแหละ นี่ละที่ทำให้จิตเกิดความวุ่นวายหาความสงบไม่ได้

นักบวชเราถ้าจิตหาความสงบไม่ได้อย่าเข้าใจว่าจะมีความสุขความสบายนะ ไม่มี นี่ก็เคยเป็นมาแล้วไม่ใช่ไอ้อวดหรือทำทายเป็นมาแล้ว ร้อนจนเป็นฟืนเป็นไฟจะเป็นจะตายก็เพราะอำนาจของกิเลส ก็เคยเป็นมาแล้ว และเคยเล่าให้หมู่เพื่อนฟังอย่างเต็มหัวใจ ไม่ใช่เล่าเพื่ออะไร เล่าเพื่อเป็นคติทุกสิ่งทุกอย่าง สมกับที่เราเป็นอาจารย์สอนหมู่เพื่อนนั่นเอง เวลากิเลสแสดงฤทธิ์เดชของมันขึ้นมาเป็นยังไง ธรรมนี้ไม่ทราบว่ายหน้าไปไหนหมด ไม่มีเหลือภายในใจ มีแต่ฟืนแต่ไฟเผาไหม้อยู่ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน ถ้าจะหลับก็จับหนึ่งเท่านั้นพอระดับฟืนไฟ พอตื่นขึ้นมาก็เอาอีกแล้วๆ อยู่ตลอด นี่อำนาจของกิเลส เราไม่เช็ดไม่ถูที่หัวใจเรา เราจะไปเช็ดไปถูที่ตรงไหน

นี่สิ่งสำคัญมันอยู่ที่หัวใจเรา แล้วทำไมการระงับดับสิ่งเหล่านี้จะระงับไม่ได้ สติเป็นของสำคัญมากในภาคปฏิบัติ ถ้าจะทำให้สติมีความเหนียวแน่นมั่นคงตั้งได้ง่ายขึ้นไป ก็ต้องหาอุบายวิธีการที่จะระงับดับมันจนได้ เช่น ร่างกายก็เคยพูดแล้วว่ามันมีกำลังมากนัก กิเลสตัวนี้คึกคะนองมากนะ ตัวราคะตัณหายิ่งสำคัญมากที่สุด อาศัยร่างกายที่มีกำลังวังชานี้แหละ มันติดมันดินได้ง่ายบังคับไม่อยู่ พอตั้งสติพัดตกผล็อยๆ อยู่ นั่นเลยไม่ทราบที่ตั้งสติเป็นยังไง คิดเรื่องปัญญาเป็นยังไง มีแต่กิเลสเอาไปใช้ๆ เสียหมด พอแยกออกมากิเลสเอาไปใช้แล้ว เป็นเรื่องของกิเลส เป็นเครื่องมือของกิเลสไปหมด คำว่าเครื่องมือของธรรมคือสติคือปัญญาจะฆ่ากิเลสไม่ปรากฏเลย นี่เวลามันมีกำลังมากมียังนั้น มีอยู่ในหัวใจของทุกคน นักปฏิบัติไม่รู้จุดนี้จะไปแก้กิเลสได้อย่างไร ต้องรู้จุดที่ควรแก้เสียก่อน

อุบายวิธีการใดที่ควรแก้จะปลดเปลื้องมัน เราต้องได้เสาะแสวงหามา เอาจนกระทั่งจะเป็นจะตายก็เคยมาแล้วนี่ หาเหตุผลหาเรื่องหาราวเพื่อแก้ไขถอดถอนกิเลสหรือปราบมันให้อยู่ในเงื้อมมือ จึงต้องได้ใช้สติปัญญาทุกแง่ทุกมุม อุบายวิธีการต่างๆ จนกระทั่งร่างกายจะเป็นจะตายก็ต้องได้ยอมรับกัน เพื่อแก้กิเลส เพื่อระงับกิเลสตัวเป็นฟืนเป็นไฟให้สงบตัวลงพอประมาณ หรือพออยู่ได้ จึงต้องได้ทำหลายแง่หลายทาง

สตินี้วิธีใดก็ตามต้องตั้งเสมอ ตั้งสตินี้เป็นภาระ ถ้าจะพูดแบบโลกๆ แล้วหนักมากทีเดียว ตั้งจนกระทั่งไม่มีเวลาให้มันเคลื่อนย้ายไปไหนเลย ทุกข์ก็ทุกข์ เป็นก็เป็น ตายก็ตาย เราตั้งสติเพื่อมรรคเพื่อผลเพื่อความสงบสุขเย็นใจต่อเรา ไม่ใช่เป็นความเสียหาย เอาตั้งลงไป เคยตั้งแล้วและเคยได้ผลมาแล้วด้วย จึงได้นำอุบายวิธีการนี้มาสั่งสอนหมู่เพื่อนเราอย่าอยู่ลอยๆ ไปเฉยๆ การตั้งสติก็ถือว่าเป็นความลำบากลำบาก การปล่อยให้เป็นไปตามกิเลสเป็นยังไงผลของมัน เป็นอยู่อย่างทุกวันนี้เป็นยังไง เลิศเลออะไรบ้าง ไม่มีอะไรเลิศเลอเลย

อยู่ก็อยู่ไปอย่างนั้น วันหนึ่ง ๆ หาหลักหาเกณฑ์ภายในใจไม่ได้ เป็นยังงั้นนักปฏิบัติ เรา มันไม่เลวจนเกินแล้วหรือ ให้ถามตัวเองอย่าให้คนอื่นถามเรื่องอย่างนี้ ถามตัวเอง เพื่อจะได้แก้ไขดัดแปลง อย่างน้อยดัดแปลง มากกว่านั้นฟัดกันให้เต็มเหนี่ยว เอ้า กิเลสไม่ตายเราตายเท่านั้น นั่น เมื่อตั้งปัญหาถามตัวถูกจุดสำคัญของกิเลสที่ควรจะต้องฟัดกันแล้ว มันจะอยู่ไม่ได้เรื่องจิตใจนี้ กำลังขึ้นมาเองทีเดียว ตั้งปัญหาที่ตั้งด้วยความเป็นธรรมชาติไม่ใช่ตั้งแบบโลก ๆ แบบกิเลสพาดังนี้ละ เราตั้งปัญหาขึ้นถามเจ้าของเพื่อจะฆ่ากิเลส ตรงไหนที่มันสะดุดในหัวใจก็ ถรตรงนั้นแหละเป็นจุดที่เราจับได้แล้วที่จะฟาดฟันหันแหลกกับกิเลส เป็นก็เป็น ตายก็ตาย มันต้องฟัดกันเลยทีเดียว นี่ละจิตถึงจะมีความสงบได้

แต่ส่วนมากก็เคยพูดให้ฟังแล้ว วิธีการฐานเราเรียนแต่ปริยัติ เรียนเฉย ๆ ไม่รู้วิธีทำ ไม่ใช่ประมาทปริยัตินะ ท่านบอกไว้โดยถูกต้อง แต่เราที่นำมาปฏิบัติมันทำไม่ถูกนะซี ไม่รู้จักวิธีปฏิบัติ จึงต้องอาศัยครูอาศัยอาจารย์ผู้ท่านพาดำเนิน และวิธีปฏิบัตินี้เป็นวิธีทดสอบกันให้ได้เหตุได้ผลกันที่ตรงนี้ วิธีใดที่จิตจะสงบได้หามาซี ทำไมจะสงบไม่ได้ ถ้าจิตสงบไม่ได้ต้องทำวิธีนี้ ต้องเอาเต็ดลงไปหนักลงไปทุกที นั่นละชื่อว่าผู้ที่จะเอาตัวให้รอด ให้ได้ผลได้ประโยชน์ ได้ครองอรรถครองธรรม ตั้งแต่สมาธิธรรมขึ้นไปถึงวิมุตติหลุดพ้น ต้องเป็นผู้เอาจริงเอาจัง

อย่ามาทำเร่ ๆ ร่อน ๆ เหลาะ ๆ แหละ ๆ ดูไม่ได้นะ เพราะผู้สอนไม่ได้สอนอย่างนั้น ทำมาก็ไม่ได้ทำอย่างนั้น เวลาสอนจะสอนอย่างนั้นได้ยังไง พระพุทธเจ้าก็สลบ ๓ หน เราเพียงตัวเท่าหนูนี้ก็เคยบอกแล้วว่า เตนตายมาในการอบรมเจ้าของ เราไม่อยากจะเพียงอบรมนะ ถึงขั้นผาดโผนมันเอาจริง ๆ ถึงจะเป็นจะตายเอาจริง ๆ มันถึงได้เห็นเหตุเห็นผลกัน นั่นละเรียกว่าขั้นเวทีที่รู้กันในการปฏิบัติ เพียงเราเรียนมาจดจำมาเฉย ๆ ไม่ได้เป็นภาคปฏิบัตินี้ ยังไงท่านเหมือนเรา เราเหมือนท่านนั่นแหละ กิเลสไม่ได้ถลอกปอกเปิกเรียนตั้งแต่สมาธิถึงขั้นปัญญา ปัญญาขั้นไหนก็ตามจนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้น มันก็จำได้แต่ชื่อ ชื่อสมาธิ ชื่อปัญญา วิมุตติหลุดพ้น แต่กิเลสเต็มหัวใจเรา มันได้แต่ชื่อของกิเลส ได้แต่ชื่อของอรรถของธรรม อรรถธรรมจริง ๆ ไม่ได้ครองในหัวใจด้วยการจดจำนั่นเลย

เพราะฉะนั้นจึงนำการจดจำที่ภาคปริยัติออกเป็นภาคปฏิบัติ ท่านถึงเรียกว่าปริยัติปฏิบัติ นำออกมาคลี่คลายขยายลงไป เหมือนเขาสร้างบ้านสร้างเรือน มีแต่แปลนเฉย ๆ เต็มห้องบ้านห้องเรือน มันก็เป็นแต่แปลนเท่านั้นแหละ เมื่อนำออกไปคลี่คลายขยายออกไปปลูกบ้านปลูกเรือนตามแบบแปลนแผนผังนั้นแล้ว ก็สำเร็จเป็นบ้านเป็นเรือนขึ้นมา นี่เราเอาไปคลี่คลายขยายออกในภาคปฏิบัติ เอ้า วิธีการใดที่จิตใจจะได้รับความสงบเย็นใจนี้เป็นภาคปฏิบัติ ทำลงไปในจุดนั้น ๆ ในวิธีการนั้น ๆ

เพราะฉะนั้นจึงต้องได้รับความลำบาก อดหลับอดนอน ผ่อนอาหาร นั่งก็นั่งเพื่อภาวนา นั่งทำต่อสู เราไม่ใช่พระอิฐพระปูน นั่งนานมันก็ต้องเหนื่อย ยืนนานก็ต้องเหนื่อย เดินนานก็ต้องเหนื่อย นั่งนานก็เหนื่อย อดหลับอดนอนก็ต้องเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ตลอดถึงผ่อนอาหาร อุดอาหาร มีแต่เรื่องเหนื่อยเรื่องเพลียเรื่องจะเป็นจะตายทั้งนั้น ถ้าพูดถึงทางธาตุทางขันธ แล้วจิตใจของเราเป็นยังไง ผลที่เรามุ่งหวังจริงๆ คือฝึกกรรมาร่างกายนี้เพื่อระดับดับกิเลสมีราคาจะค้นหาเป็นสำคัญ ที่มันแทรกอยู่ภายในใจนี้ เมื่อมันมีกำลังมากแล้วมันติดมันตันให้ตั้งสติไม่อยู่ ที่นี้เวลาเราลดเราผ่อนลงไป เพื่อให้กำลังทางส่วนร่างกายนี้อ่อน เพื่อให้สติตั้งขึ้นได้ เป็นยังไงสติของเราดูซิ ต้องดูอย่างนั้นคิดอย่างนั้น พิจารณาอยู่อย่างนั้นผู้ปฏิบัติ

อย่ามาท้อถอยอ่อนแอไม่ได้นะ ตายทิ้งเปล่าๆ นะ พระตายไม่มีมรรคมะผลติดตัวบ้างเลย แม้ความสงบไม่มีนี้เราไม่ออกไป กุสลา ให้นะ เพราะสอนเวลานี้สอน กุสลา เพื่อความฉลาดของผู้ฟังนั่นเอง กุสลา ธมฺมา แปลว่าอะไร ธรรมที่ยังบุคคลให้ฉลาด เวลานี้เราโง่หรือเราฉลาด พิจารณาตัวของเราซิ ผู้สอนนี้ก็สอนเพื่อความฉลาด ไม่ใช่สอนเพื่อความโง่เง่าเต่าตุ่น เพื่อความไม่เอาไหนนี้ เหตุใดผลจึงมีแต่ไม่เอาไหนๆ เสียทั้งนั้นมันเป็นยังไง อันนี้ชี้นำทุเรศนะ

วิธีการปฏิบัตินี้แหละเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด ที่จะได้เห็นเหตุเห็นผล ถึงพริกถึงขิง ซึ่งกันและกันในเรื่องระหว่างกิเลสกับธรรม ถ้าไม่มีภาคปฏิบัติแล้วไม่ว่าท่านว่าเราแหละตำรับตำราก็มีเต็มตู้เต็มหีบอยู่นั้นละ แต่ไม่มีอะไรที่จะเป็นฤทธิ์เป็นเดชเพราะไม่นำมาใช้ เหมือนอย่างศาสตราอาวุธมีกองเท่าภูเขา มันก็กองเท่าภูเขาอยู่เฉยๆ ไม่ได้เป็นประโยชน์อะไรเมื่อไม่นำมาใช้ นี่ก็เหมือนกัน เราเรียนมามากน้อยมันก็มีอยู่ในความจำเท่านั้น ความจำใครก็จำได้ เรียนทางโลกก็ตามทางธรรมก็ตาม มันจำได้ด้วยกันนั้นแหละ ทางโลกก็เรียนเฉยๆ ไม่มีภาคปฏิบัติก็ไม่เกิดประโยชน์ ทางธรรมก็มีแต่เรียนเฉยๆ จำได้ชื่อนามของกิเลสบาปธรรมทั้งหลาย ก็จำได้เพียงเท่านั้น กิเลสไม่ถลอกปอกเปิกจะเกิดประโยชน์อะไร

เพราะฉะนั้นท่านถึงให้มีปฏิบัติ ปรียัติ ปฏิบัติ เมื่อมีปฏิบัติดังที่กล่าวมาแล้วนี้เรียกว่าขั้นเวทีพัดกันกับกิเลสด้วยวิธีการต่างๆ แล้วปฏิเวธ คือความรู้ความเห็นความเป็นขั้นภายในจิตใจ จะค่อยปรากฏขึ้นไปๆ จนกระทั่งปฏิเวธนี้รู้แจ้งแทงทะลุไปหมดเลย บรรดากิเลสนี้ผ่านไม่ได้ขาดสะบั้นไปหมด นั่นเรียกว่าปฏิเวธ คือความรู้แจ้งแทงทะลุ นี้แทงลงไปไม่ทะลุก็แทงไปๆ อยู่ทุกวันๆ ไม่หยุดไม่ถอยเตี้ยมันก็ทะลุเอง กิเลสมันจะหา ยิ่งกว่าภูเขาไปไหนวะ มันอยู่ในหัวใจนี้ หัวใจขนาดไหนกิเลสขนาดนั้น ธรรมก็ขนาดนั้นอยู่ด้วยกัน พัดกันทำไมจะไม่รู้ไม่เห็นเรื่องอรรถเรื่องธรรม

นี่ก็สอนหม้อสอนเพื่อนมานานแสนนานแล้วนะ เป็นยังไงผลประโยชน์ที่ควรจะได้ ไม่ได้ไม่เห็นนี้ แหม เหมือนกับว่าศาสนานี้เป็นเศษกระดาษอยู่เฉยๆ ครูบาอาจารย์ก็เหมือนมีแต่ลมปากเฉยๆ ไม่เห็นมีอรรถมีธรรมอะไรเข้ามาพอที่จะชโลมหัวใจของบรรดาลูกศิษย์ลูกหาให้ได้มีความสงบร่มเย็น ให้มีแง่ใจในการประพฤติปฏิบัติอะไรบางอย่างนี่มันเป็นยังไง เวลานี้ศาสนาจะมีแต่เศษกระดาษแล้วหรือ จะมีแต่อยู่ในตู้ในหีบในคัมภีร์โบราณ จะไม่มีอยู่ในหัวใจของผู้ปฏิบัติบ้างหรือ มันเป็นอย่างนี้ คำว่าศีลว่าสมาธิว่าปัญญาอันเป็นความจริงอันเป็นตัวจริงนั้นไม่มีหรือ

พระพุทธเจ้าทรงสอนเข้ามาที่หัวใจนี้แท้ๆ สมาธิ ความสงบ ไครสงบถ้าไม่ใช่ใจสงบ จะเป็นอะไรสงบ ปัญญา ไครฉลาด ใจไม่ฉลาดอะไรจะฉลาด วิมุตติหลุดพ้น หลุดที่ใจ เพราะใจเป็นผู้ติดผู้ข้อง ก็อยู่ที่ตรงนี้ สอนเข้ามาตรงนี้นะปริยัติทั้งหมด ท่านไม่ได้สอนไปที่ต้นไม้ภูเขาอะไร แม้แต่อยู่ในตู้ก็ไม่ได้สอนตู้ อยู่ในหีบไม่ได้สอนหีบ อยู่ในโบราณก็ได้สอนโบราณ สอนหัวใจของชาวพุทธเราผู้สนใจพุทธศาสนาและปฏิบัติตามนั้น

เพราะกิเลสอยู่ที่หัวใจ ไม่ได้อยู่ที่ตู้ที่หีบที่คัมภีร์โบราณอะไรที่ไหน อยู่ที่หัวใจของสัตว์โลกคือหัวใจเรานี้แล ดูซิ เรียนมาจำมามากเท่าไรเอามาส่องดูนี่ซึ่งเห็นตัวจริงมันอยู่ที่นี้หมด เมื่อควรจะได้ครองในธรรมใดจะเป็นขึ้นมาจากในจิตใจ ไม่เคยรู้จักเอะ ถ้าลงได้นำธรรมพระพุทธเจ้าจับเข้าไปแล้ว จิตไม่เคยสงบก็สงบ ปัญญาไม่เคยมีทำให้เกิดปัญญาทำไมเกิดไม่ได้ พระพุทธเจ้าพระสาวกทั้งหลายท่านเกิดได้ด้วยเหตุผลกลไกอะไร นี่เราก็ดำเนินในทางเดียวกันทำไมจะไม่เกิดไม่เป็น นอกจากไม่ทำเท่านั้นเอง ปัญญาประเภทใดก็ตาม จนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้น สอนลงที่ใจนี้ทั้งนั้น

ทำไมมันถึงไม่รู้ไม่เห็น เราบวชมาากันนาน มาปฏิบัติมาอยู่กับครูบาอาจารย์ก็อยู่ไปเฉยๆ มันได้เรื่องอะไร ธรรมะเป็นของศรีของลำสมัยถึงขนาดนั้นเขี้ยวหรือ รู้ไหมว่ากิเลสมันกล่อมขนาดไหน ว่าธรรมเป็นของศรีของลำสมัย เป็นของทันสมัยแต่กิเลสอย่างเดียวเท่านั้น มันถึงติดถึงพันเอานักหนาไม่มีวันจิตจางเลย ถ้าหากว่าธรรมพอที่จะทันสมัยบ้างฟิดขึ้นมาซิ ถ้าเห็นว่าศาสดาเป็นศาสดา ธรรมเป็นธรรมแล้ว นำมาประยุทธ์กันซิกกับกิเลสฆ่ากันสังหารกันซิ ทำไมจะเป็นไปไม่ได้ ผลที่ควรจะได้รับมีอยู่กับธรรมนี้แท้ๆ

เอ้า สติธรรม วิริยธรรม เป็นของสำคัญ สติกับปัญญาแยกไม่ออกนะ ความเพียรตั้งแต่พื้นๆ สติเป็นสำคัญมาก ตั้งตลอดเลย ไม่ได้มีกาลสถานที่เวล่ำเวลาที่จะไม่ตั้งสติ เพราะกิเลสมีอยู่ในนั้นตลอด พอสติเบาลงไป กิเลสออกแล้ว ไม่ทันแล้ว พอสติห่างนิดหนึ่ง กิเลสออกแล้ว ไม่ทันแล้ว ยิ่งสติหมดไปเหมือนกับว่าตายแล้ว พุดง่าย ๆ กิเลสเหยียบແຫລກหมดเลย

พวกเรามันเป็นยังไงเวลานี้ ทำความ پاکความเพียร หาอุบายวิธีการต่างๆ พลิกแปลงเปลี่ยนแปลงหลายสัณพันคมชิต การปฏิบัติต่อกิเลส หรือเรียกว่าความ پاکความเพียร เพราะธรรมสอนคนให้ฉลาด ฉลาดอะไรให้ฉลาดเหนือความโง่ของตัวเองที่มีกิเลสครอบงำอยู่นั้น กิเลสนั้นละพาให้คนโง่ แต่กิเลสมันฉลาด เราจึงต้องอาศัยธรรมซึ่งเป็นของฉลาดพัดลงไป ชะลงไป ล้างลงไป ให้มันกระจายออกไปจากภายในจิตใจนั้นซิ คำว่ามรรคผลนิพพาน ในครั้งพุทธกาลกับครั้งนี้ผิดที่หัวใจนี้ไปตรงไหน อยู่ที่หัวใจด้วยกันนั่นแหละ

ถ้าจะเทียบก็เหมือนกับน้ำมีจอกมีแหนปกคลุมอยู่เท่านั้น ครั้นนั้นถ้าล่องจอกแหนปกคลุมหุ้มน้ำไว้แล้วก็มองไม่เห็นน้ำ ครั้นนี้ก็เหมือนกัน เมื่อจอกแหนปกคลุมไว้แล้วก็มองไม่เห็นน้ำ น้ำคือธรรม จอกแหนคือกิเลสเปิดออกซิ เปิดออกๆ ซิ พระพุทธเจ้าท่านก็เปิดอย่างนั้น เปิดด้วยความเพียร เปิดด้วยวิธีการของธรรม สวาททั้งหลายท่านก็เปิดออกๆ เราก็นำมาเปิดด้วยวิธีการแห่งความเพียรทั้งหลาย คือเป็นการเปิดจอกเปิดแหนออกจากหัวใจของเราที่แหละ แล้วน้ำอยู่ที่ไหน ก็อยู่ใต้จอกใต้แหนนั่นซิ จอกแหนปกคลุมอยู่ ธรรมท่านไปอยู่ที่ทวีปไหน ก็อยู่ในหัวใจของเรา เป็นแต่กิเลสปกคลุมไว้เท่านั้นจึงมองไม่เห็น เลยให้กิเลสหลอกเสียว่าธรรมเป็นของศรีของล้ำสมัย มรรคผลนิพพานไม่มีฯ มันจะมีอะไรมีแต่กิเลสเหยียบหัวคนอยู่นั่น

เราไม่เห็นโทษของกิเลส มันทันสมัยหรือไม่ทันสมัยเรื่องกิเลสนะ เราไม่เห็นโทษของมันเลย มีแต่คล้อยตามมันๆ หลงตามมัน เพลินตามมัน โลกอันนี้โลกเพลินไปตามกิเลส แล้วที่ไหนมีความเจริญดูเอาซิ ดูตามหลักความจริงดูไม่ลำเอียง จะเห็นตามหลักความจริงตั้งธรรมที่ท่านสอนไว้ นี้จะไม่ได้ทรงอะไรเลยอย่างนี้จะทำยังไง มีแต่ผ้าเหลืองอยู่ที่ไหนก็มีไม่อดไม่อยาก อรรถธรรมที่เป็นของล้ำค่าภายในจิตใจซึ่งควรจะได้จะถึงไม่มีนี่ซิ จะทำยังไง

นี่ก็นานๆ ตั้งแต่กลับจากกรุงเทพฯ มาแล้ว รู้สึกว่าไม่ได้เทศน์หรือเทศน์ก็ไม่รู้ ที่ไม่ได้เทศน์ก็เพราะความเหนื่อยนั่นเอง ธาตุขันธ์ไม่อำนวย เทศน์ก็หลงหน้าหลงหลัง ตามธรรมดาแต่ก่อนก็ไม่เคยเป็นอย่างนี้ นี่ก็เป็นให้ท่านทั้งหลายเห็นแล้วดูเอาซิ นี่ก็จะไม่ได้อยู่ถึงจะลำบากขนาดไหนก็ต้องถูกลองมาเพื่อให้หมู่เพื่อนได้ยินได้ฟัง

การประพฤติปฏิบัติอย่างอนาใจนะ ประหนึ่งว่าพระพุทธเจ้ากั้วานอยู่ในหัวใจของเราด้วยความ پاکเพียรของเรา จะเป็นแ่งใดมุมใดก็ตาม นั่นละศาสดาอยู่ตรงนั้น เพราะธรรมอยู่ตรงนั้น ธรรมเป็นองค์แทนศาสดา ไม่ใช่ครูบาอาจารย์มาแทน ธรรมท่านแทน ครูบาอาจารย์อยู่หรือไม่อยู่ก็เป็นเรื่องของท่าน เรื่องของเราที่จะระมัดระวังรักษาตัวเพื่ออรรถเพื่อธรรม ให้มีความเข้มงวดกวดขันเป็น อกาลิก อย่มีที่แ่งที่ลับ ให้มีความแน่นอนหา

มันคงต่อการชำระสะสางจิตใจของตนอยู่ตลอดเวลา นั่นแหละคือผู้เชื่ออรรถเชื่อบุญ เชื่อบุญ เชื่อบาปซึ่งมีอยู่ในหัวใจของเรา

เทศน์ไปเทศน์มามันก็เหนื่อยอย่างว่า เอาละพอเท่านี้